

ПРИНЦИП ОФІЦІЙНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Столбовий Юрій Миколайович

ТОВ Біопром Україна, юрисконсульт

Сьогодні можна вважати доконаним фактом, що судовий контроль за публічною адміністрацією є невід'ємним атрибутом правової держави Україна [1, 5]. В Україні таку функцію здійснює адміністративне судочинство, завданням якого є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. Реалізація такого завдання здійснюється не в останню чергу завдяки принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі (принцип офіційності).

Кодексом адміністративного судочинства України встановлено, що суд вживає передбачені законом заходи, необхідні для з'ясування всіх обставин у справі, у тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи. Суд повинен запропонувати особам, які беруть участь у справі, подати докази або з власної ініціативи витребувати докази, яких, на думку суду, не вистачає (принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі) (ч.4, 5, ст.11).

Зазначений принцип реалізовується також нормами ст. 71 КАС України, відповідно до яких кожна сторона повинна довести ті обставини, на яких ґрунтуються її вимоги та заперечення, крім випадків, встановлених статтею 72 цього Кодексу. В адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову. Якщо особа, яка бере участь у справі, не може самостійно надати докази, то вона повинна зазначити причини, через які ці докази не можуть бути надані, та повідомити, де вони

знаходяться чи можуть знаходитися. Суд сприяє в реалізації цього обов'язку і витребує необхідні докази. Про витребування доказів або про відмову у витребуванні доказів суд постановляє ухвалу. Ухвала суду про відмову у витребуванні доказів окремо не оскаржується. Заперечення проти неї може бути включене до апеляційної чи касаційної скарги на рішення суду, прийняте за наслідками розгляду справи. Суб'єкт владних повноважень повинен подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі. У разі невиконання цього обов'язку суд витребує названі документи та матеріали. Суд може збирати докази з власної ініціативи. Якщо особа, яка бере участь у справі, без поважних причин не надасть докази на пропозицію суду для підтвердження обставин, на які вона посилається, суд вирішує справу на основі наявних доказів.

Головною відмінністю адміністративного процесу від цивільного чи господарського є нібито незначне порушення принципу змагальності сторін. Хоча стаття 11 Кодексу адміністративного судочинства України визначає, що розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюється на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними доказів, стаття 71 визначає, що «... суд може збирати докази з власної ініціативи». Крім того, з проханням забезпечити певні докази може звернутися до суду сторона спору, зокрема позивач, у якого, значно менше можливостей для відстоювання своїх інтересів порівняно з чиновниками. Тому можна передбачити, що збирання доказів судом буде, передусім, задовольняти інтереси позивача. Суд не те що на стороні позивача, конкретної особи – це б порушувало принцип рівності. Але більшість доказів концентрується саме в органах влади. Отже, суд працюватиме насамперед в інтересах позивача. Однак якщо доказ, отриманий за ініціативою суду, буде свідчити не на користь громадянина, то суд усе одно повинен його враховувати [2].

Зазначимо, що суд не зобов'язаний підміняти собою осіб, шукаючи доказів суто за власною ініціативою. Він може надати допомогу щодо збирання доказів, на які посилається сторона, витребувати їх. Якщо суд запропонував стороні надати докази, що обґрунтовують її позицію по справі чи підтверджують

обставини, на які посилається сторона, а вона ігнорує таку пропозицію суду, то суд вирішує справу на підставі тих матеріалів, що були надані по справі. Активна роль суду в жодному разі не повинна звужувати змагальність сторін.

Адміністративний суд має активно підтримувати перебіг провадження, досліджувати фактичні обставини справи в найбільш повному обсязі. Для цього суд повинен сприяти активній участі учасників провадження у дослідженні фактичних обставин справи та їх з'ясуванні. «Суд під час розгляду справи не повинен бути стороннім спостерігачем. Закон зобов'язує суд створювати необхідні умови для всебічного, повного й об'єктивного дослідження справи, а також контролювати дії сторін, активно досліджувати представлені докази і виключати з розгляду ті з них, які є неприпустимими, залучати нові, забезпечувати неухильне додержання учасниками судового процесу всіх правил судочинства, встановлених законом» [3, 4]. Таким чином, адміністративний суд має повністю встановити обставини справи, щоб ухвалити справедливе й об'єктивне рішення [4, 35].

Теорія та практика адміністративного судочинства України знаходить принцип офіційного з'ясування усіх обставин справи у ряді норм Кодексу адміністративного судочинства України, на реалізацію яких суд: 1) визначає обставини, які необхідно встановити для вирішення спору, а також з'ясовує, якими доказами сторони можуть обґрунтувати свої доводи чи заперечення щодо цих обставин (п. п. 3, 4 ч. 4 ст. 111 КАС України); 2) пропонує особам, які беруть участь у конкретній справі, доповнити чи пояснити певні обставини справи, а також надати суду додаткові докази (ч. 5 ст. 11, ч. 1 ст. 114 КАС України); 3) за власною ініціативою повинен виявити і витребувати докази, яких, на думку суду, не вистачає (ч. ч. 4, 5 ст. 11, ч. 4 ст. 65, ч. 5 ст. 71, п. п. 1, ч. 2 ст. 110 КАС України); 4) також може визнати обов'язкову участь у судовому засіданні сторони (чи сторін) або третьої особи, якщо виникне необхідність заслухати її особисто (п. 2 ч. 2 ст. 110, ст. 120 КАС України); 5) може визнати за необхідне дослідити докази щодо обставин, які визнаються сторонами, якщо у нього може виникнути сумнів щодо достовірності цих обставин та добровільності їх визнання (ч. 3 ст. 72 КАС України); 6) під час допиту свідка у суді може задавати йому питання в будь-який час, а не лише після закінчення

допиту його особами, які беруть участь у справі, як це здійснюється у цивільному судочинстві (ч. 8 ст. 141 КАС України) [5, 93].

Отже, суть принципу офіційності полягає у тому, що адміністративний суд може за власною ініціативою залучити до провадження, дослідити та встановити правдивість всіх важливих для прийняття ним рішень фактичних обставин справи. Принцип офіційності спрямований на порядок дослідження та оцінки фактичних обставин справи. Адміністративний суд має активно підтримувати перебіг провадження, досліджувати фактичні обставини справи в найбільш повному обсязі.

Список використаних джерел

1. Колпаков В.К. Теорія і практика адміністративного судочинства: Монографія / В.К. Колпаков, В.В. Гордєєв. – Чернівці, «Місто», 2011. – 384 с.
2. Вілен Веремко. Страховище для чиновника [Електронний ресурс] / Вілен Веремко. – Режим доступу : <http://www.kontrakty.com.ua>.
3. Бойко В. Ф. Проблеми правосуддя в Україні і шляхи їх вирішення / В. Ф. Бойко // Право України. – 2002. – № 3. – С. 3–7.
4. Гордєєв В.В. Офіційне з'ясування всіх обставин в адміністративній справі / В.В. Гордєєв // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2010. – № 4. – С. 30 – 36.
5. Настільна книга професійного судді при розгляді адміністративних справ. Науково-практичний посібник для судді / В.К. Колпаков, В.В. Гордєєв – Х. : Харків юридичний, 2011. – 480 с.